

Виборчі системи: досвід європейських держав

У науці конституційного права інститут виборів розглядається як невід’ємна властивість демократії – засіб реалізації народного суверенітету, спосіб формування і волевиявлення громадської думки. Практика організації виборів на фактичному та нормативному рівні закріплюється у виборчій системі.

Ніна МЯЛОВИЦЬКА,
доцент юридичного
факультету Київського
національного
університету імені
Тараса Шевченка,
кандидат
юридичних наук

Дослідженню окремих аспектів виборчого права та виборчих систем присвячені праці багатьох вітчизняних науковців, зокрема М.С. Горшенєвої, О.В. Лавриновича, В.Ф. Погорілка, А.О. Селіванова, М.І. Ставнийчук, О.Ф. Фрицького, В.М. Шаповала, Ю.С. Шемшученка. Вагомий внесок у розробку виборчої проблематики внесли також відомі російські правознавці М.В. Баглай, Р.В. Єнгібарян, В.В. Лазарєв, В.В. Маклаков, Ю.О. Тихомиров, Б.М. Топорнін, В.Є. Чиркін та ін.

Питання виборчого законодавства та практики його застосування постійно перебувають у центрі уваги Центральної виборчої комісії України, висвітлюються на сторінках «Вісника Центральної виборчої комісії», обговорюються на науково-практичних конференціях.

Однак, як засвідчили події в політичному житті України останніх років, у правовій регламентації форм безпосередньої демократії існує чимало прогалин, суперечностей і неузгодженостей, чому значною мірою сприяли часті й поспішні зміни у виборчому законодавстві України.

Отже, Україні сьогодні потрібна досконала виборча система, яка б відповідала сучасному рівню передових демократичних країн світу і водночас враховувала історичні, економічні, національно-етнічні, культурно-побутові та інші особливості населення країни. У цьому зв'язку актуальним видається глибокий аналіз сучасних виборчих систем європейських країн, які пройшли довгий і складний шлях їх формування. Осмислити й узагальнити хоча б частково цей досвід і є метою автора статті.

Поняття «виборча система» вживається у двох значеннях – широкому і вузькому.

Виборча система в широкому значенні – це весь організм формування виборчих органів державної влади і органів місцевого самоврядування, включаючи організацію та проведення виборів, а також визначення їх результатів і відповідний розподіл депутатських мандатів.

Поняття «виборча система» у вузькому значенні охоплює лише частину змісту поняття «виборчої системи» у широкому значенні і означає певний спосіб підбиття підсумків голосування та їх оцінки.

Виборчі системи в країнах Європи склалися різного часу, видозмінювались, відображаючи особливості історичного розвитку кожної з них. І все ж існують певні загальні характеристики цього складного і суперечливого організму виборчих владних структур.

Однією з таких характеристик є основоположні демократичні принципи виборчого права, на яких будуються виборчі системи. Як правило, в зарубіжних конституціях наводяться лише такі головні принципи: загальні, вільні, рівні, прямі і непрямі вибори при таємному голосуванні. Решта правил детального регулювання виборчого права віднесені до прийняття спеціальних, звичайних або органічних законів [1]. Однак у літературі існують й інші підходи до класифікації принципів виборчого права. Так, в одному з підручників з конституційного права до головних принципів виборчого права, на яких ґрунтуються виборчі системи, віднесені: загальність, вільна участь у виборах, обов'язковий вотум, рівність громадян на виборах, змагальність виборчого процесу, рівні можливості претендентів, гласність під час підготовки до виборів та їх проведення тощо [2].

Розглядаючи це питання, ми дотримуватимемося загальноприйнятої конституційно закріпленої класифікації.

Принцип загальності виборчого права має особливо важливе значення. Згідно з цим принципом загальними визнаються такі вибори, від участі в яких усуваються лише особи, котрі не мають можливості свідомо здійснювати свої дії або керувати ними, тобто діти та особи з розладами волевої сфери психіки. При цьому виборча правосуб'єктність нерозривно пов'язується з цивільною правоздатністю особи.

Водночас у деяких європейських країнах допускається введення певних цензів, тобто спеціальних умов, дотримання яких означає набуття відповідних виборчих прав. До кінця XVIII століття в Європі найпоширенішим видом обмежень виборчого права були майнові цензи. Нині пріоритетними стали віковий ценз та ценз осілості.

Віковий ценз для участі в голосуванні – активне виборче право – пов'язується з досягненням повноліття, хоча спочатку в більшості країн Європи він становив 21–25 років. У другій половині XX століття він був знижений майже повсюдно до 18 років. Нині таке виборче право мають громадяни віком 18 років і старші приблизно у двох третинах країн світу [3].

Проте в багатьох країнах існує розбіжність між віковим цензом для активного і пасивного виборчого права. Зокрема, на виборах до нижньої палати парламентів Білорусі, Ірландії, Польщі, Російської Федерації співвідношення вікових цензів для активного і пасивного виборчого права становить 18 і 21 рік, у Румунії – 18 і 23, у Бельгії та Італії – 18 і 25. На виборах до верхньої палати парламенту віковий ценз для пасивного виборчого права значно вищий. Так, у Білорусі та Польщі він становить 30 років, у Румунії – 35 років.

Ценз осілості полягає в тому, що право брати участь у виборах і бути обраним надається лише тим громадянам, які проживають у тій чи іншій місцевості протягом певного часу. Так, наприклад, для одержання активного виборчого права на парламентських виборах необхідно постійно проживати на території відповідного виборчого округу або адміністративно-територіальної одиниці у Бельгії та Франції – 6 місяців, у Фінляндії – 20.

Ценз осілості не слід ототожнювати з

цензом громадянства, згідно з яким до участі у виборах допускаються лише особи, які є громадянами даної держави протягом законодавчо встановленого терміну.

У європейських державах з президентською та змішаною формою правління для кандидатів на пост президента існують дещо інші, підвищені вимоги щодо віку та місця проживання. Так, в Азербайджані, Білорусі, Польщі президентом може бути особа, яка не пізніше дня виборів досягла 35-річного віку, в Естонії, Литві, Німеччині – 40-річного, в Італії – 50-річного.

Стосовно цензу осілості кандидатів у президенти, то тут тривалість їх постійного проживання в країні сягає від 3 (Литва) до 10 років (Азербайджан, Білорусь).

Поряд із віковим цензом та цензом осілості в деяких країнах існують освітній, моральний та інші цензи. Їх наявність не дає підстав вважати виборчу систему в тій чи іншій країні недемократичною. Водночас слід визнати, що надмірне або непродумане введення різних обмежень прав виборців, безумовно, звужує демократизм виборчого права.

Принцип вільних виборів означає добровільну участь виборців у виборах, самостійність у вирішенні ними питання про використання активного і пасивного виборчого права, свободу волевиявлення виборців, що виключає втручання держави та будь-яких політичних сил у цей процес. Дотримання цього принципу є важливою умовою визнання виборів такими, що відбулися, дійсними, а обрані на цих виборах представницькі органи чи посадові особи – легітимними.

У ході виборів може спостерігатися і небажання окремих виборців брати участь у виборах, навмисне ухиляння від голосування. Це явище одержало назву «абсентеїзм» (від латинського *absentis* – «відсутній»). Через негативне ставлення до участі у виборах громадяни можуть виражати незадоволення існуючим у країні становищем, розчарованість у політичній та практичній діяльності органів влади, програмах політичних партій, зневіру в чесне проведення виборів тощо.

Практика абсентеїзму може мати організований характер, коли окремі політичні партії, не впевнені у своїй перемозі на виборах, закликають виборців, у тому числі й своїх прибічників, бойкотувати вибори, сподіваючись взяти реванш під час наступної виборчої кампанії.

Практика абсентеїзму може мати організований характер, коли окремі політичні партії, не впевнені у своїй перемозі на виборах, закликають виборців, у тому числі й своїх прибічників, бойкотувати вибори, сподіваючись взяти реванш під час наступної виборчої кампанії.

У деяких країнах запроваджено обов'язковий вотум – юридичний обов'язок виборців брати участь у голосуванні. Так, Федеральним законом Австрії від 27 листопада 1970 року про вибори до Національної ради передбачено, що кожний, хто без поважних причин ухиляється від виконання обов'язку брати участь у виборах, «вчиняє адміністративний проступок і карається грошовим штрафом у розмірі 3000 шилінгів, який накладається районним органом управління, а в разі несплати – арештом терміном до двох тижнів» [4].

Для подолання негативних наслідків абсентеїзму використовується і зниження порогу, за яким вибори визнаються такими, що не відбулися. Рівень участі більшості виборців може бути різним і становити від 50 відсотків плюс один голос до понад 75 відсотків усіх виборців.

Принцип рівного виборчого права означає встановлені законом рівні можливості для виборця впливати на результати виборів та однакові можливості бути обраним відповідно до існуючого законодавства. Виборче право можна вважати рівним за таких умов:

1. Кожний виборець має рівне число голосів. У більшості випадків – це один голос, але може бути два і більше голосів. Наприклад, на виборах до Бундестагу в Німеччині один голос віддають за партійний список, а другий – за конкретного кандидата по виборчому округу [1,197].

2. У країні існує єдиний виборчий корпус, тобто всі виборці не поділені на соціальні або інші групи з неоднаковим, часто наперед фіксованим, представництвом.

3. Депутат обирається від рівного числа жителів або, як ведеться в деяких країнах, від рівного числа виборців. У багатомандатних округах необхідно дотримуватись пропорції мандатів і виборців, у єдиному загальнодержавному (національному) окрузі має діяти одна й та сама квота (виборчий метр).

4. Законом передбачені однакові вимоги щодо порядку висунення кандидатів та їх реєстрації, проведення ними передвиборної агітації, визначення результатів виборів.

Пряме і непряме виборче право. Як і самі вибори, виборче право може бути відповідно прямим і непрямим. Пряме виборче право передбачає право громадян безпосередньо обирати своїх представників до

органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також бути обраними до них. У такий спосіб у європейських країнах обираються майже всі депутати однопалатних парламентів, нижні палати двопалатних парламентів, ради громад та інші органи самоврядування. У багатьох країнах прямими виборами обираються верхні палати парламентів (Італія, Польща), президенти (Австрія, Білорусь, Болгарія, Росія), законодавчі органи в суб'єктах федерації, в автономних утвореннях.

На відміну від прямих виборів, у деяких країнах виборче право передбачає, що їх громадяни мають право обирати той чи інший орган не безпосередньо, а через обраних ними представників, які вже потім обирають депутатів чи президента. Теоретично прямі вибори здаються демократичнішими, але непрямі можуть бути ефективнішими, якщо вони забезпечують якісніший підхід до заміщення посадових осіб у владних структурах. Усе залежить від конкретних умов країни, врахування всіх її особливостей, включаючи історичні, національні, релігійні тощо.

Існує два різновиди непрямих виборів – опосередковані і багатоступеневі. Опосередковані вибори, у свою чергу, передбачають, в одному випадку, проведення виборів спеціально створеною для цього виборчою колегією. Прикладом таких виборів можуть бути вибори Сенату у Франції, де за кандидатів у сенатори голосують: а) члени нижньої палати парламенту, обрані від даного департаменту – адміністративно-територіальної одиниці; б) члени рад – органів місцевого самоврядування; в) члени генеральних рад департаментів; г) спеціально обрані для такого голосування муніципальними радами їх члени.

У другому випадку вибори проводяться не спеціально створеною колегією, а постійно діючим органом. Типовим прикладом таких виборів є обрання президентів парламентами у Греції, Латвії та інших країнах.

Принцип таємного голосування означає, що голосування відбувається без зовнішнього спостереження і контролю, чим забезпечується справжня свобода волевиявлення виборця, свобода вибору. Порушення таємниці голосування карається законом. Цей принцип передбачає, що ніхто не має права вимагати інформацію про те, як голосував той чи інший виборець, або виймати

Теоретично прямі вибори здаються демократичнішими, але непрямі можуть бути ефективнішими, якщо вони забезпечують якісніший підхід до заміщення посадових осіб у владних структурах. Усе залежить від конкретних умов країни, врахування всіх її особливостей, включаючи історичні, національні, релігійні тощо.

Мажоритарна система результативна і проста у застосуванні. Водночас слід відзначити, що вона не відображає плюралізму суперечливих інтересів у суспільстві та політичних сил, які ці інтереси представляють. Мажоритарній виборчій системі надають перевагу великі за чисельністю партії та блоки партій, які домовляються про висування єдиних виборчих списків. Позитивною рисою мажоритарної системи є також і те, що виборець безпосередньо знає, за якого чи яких саме кандидатів він голосує.

вкинута у скриньку бюлетені до початку підрахунку голосів. Відповідальність за забезпечення таємниці волевиявлення виборців несуть дільничні виборчі комісії.

Відкрите голосування в сучасних умовах відбувається дуже рідко, переважно на виборах нижньої ланки органів місцевого самоврядування.

Охарактеризувавши головні принципи виборчого права, на яких ґрунтується виборча система, розглянемо тепер способи визначення результатів виборів, тобто виборчі системи у вузькому значенні цього поняття.

У конституційному законодавстві європейських країн закріплені три види виборчих систем – мажоритарна, пропорційна і змішана.

Найстарішою є мажоритарна система. Вона може використовуватися на виборах колегіальних та одноосібних органів, допускає різні модифікації виборчих округів, суперництво кандидатів і партійних списків. У багатьох європейських країнах її застосовують для заміщення місць в усіх виборних органах або для обрання окремих органів.

Існують різні модифікації мажоритарної виборчої системи. Найбільш типові її моделі передбачають суперництво конкретних кандидатів, які представляють різні політичні партії або виборчі блоки та балотуються в одномандатних округах. Однією з них є англійська модель – мажоритарна система відносної більшості. Вона традиційно застосовується у Великобританії та інших країнах Співдружності і передбачає обрання того кандидата, який набирає голосів більше, ніж будь-хто з його суперників окремо.

Друга модель – французька (мажоритарна система абсолютної більшості). Вона досить часто застосовується на президентських виборах, зокрема в Австрії, Російській Федерації, Франції та інших країнах. Для обрання президентом кандидатів необхідно набрати в першому турі виборів 50 відсотків голосів плюс один голос виборців. Якщо жодному із кандидатів це не вдається, проводиться другий тур голосування, в якому беруть участь два кандидати, котрі мають найкращі результати в першому турі. Переможцем вважається той кандидат, який набрав відносну більшість голосів виборців. Коли ж голоси виборців поділилися порівну, то, наприклад, у Франції перевага віддається старшому за віком кандидату. Аналогічна система застосовується в цій

країні і при формуванні складу нижньої палати парламенту – Національних зборів. Для того щоб бути допущеним до другого туру голосування, кандидат має набрати не менше 12,5 відсотка голосів виборців, внесених до виборчих списків.

Третьою, досить рідкісною моделлю є мажоритарна система кваліфікованої більшості, відповідно до якої кандидат має набрати законодавчо встановлене число голосів. Наприклад, кандидатів на пост президента Азербайджану необхідно одержати 2/3 голосів виборців, які взяли участь у голосуванні [4,152].

Мажоритарна система результативна і проста у застосуванні. Водночас слід відзначити, що вона не відображає плюралізму суперечливих інтересів у суспільстві та політичних сил, які ці інтереси представляють. Мажоритарній виборчій системі надають перевагу великі за чисельністю партії та блоки партій, які домовляються про висування єдиних виборчих списків. Позитивною рисою мажоритарної системи є також і те, що виборець безпосередньо знає, за якого чи яких саме кандидатів він голосує. Практика застосування мажоритарної системи свідчить, що вона здатна забезпечити успішніше формування парламентів із стійкою (однопартійною) більшістю і меншою кількістю різномірних партійних фракцій, що має велике значення для стабільності урядів. Водночас, очевидно, що мажоритарна виборча система серйозно звужує можливості на парламентському рівні відображати широкий спектр інтересів меншості, особливо дрібних і навіть середніх партій, деякі з яких часто залишаються без парламентського представництва.

Пропорційна виборча система передбачає, що депутатські мандати розподіляються пропорційно до кількості та часток голосів, поданих на виборах за список кандидатів даної партії або блоку партій чи інших виборчих об'єднань. Може бути застосована лише у багатомандатних і загальнодержавних (національних) округах. Історія становлення і поширення пропорційної виборчої системи в країнах Європи ґрунтовно висвітлена у статті О. Петришина [5].

Для пропорційного розподілу мандатів найчастіше використовується метод виборчої квоти і метод дільників. Квота – це найменше число голосів, яке необхідне для обрання одного депутата. Квота може

*Прагнення
знизити
негативний
ефект недоліків
мажоритарної
і пропорційної
систем породжує
і посилює,
особливо в
сучасних умовах,
пошуки поєднання
переваг тієї чи
іншої системи
шляхом їх
гібридизації. Так
з'явилися змішані
виборчі системи,
тенденція до
запровадження
яких намітилась
не лише в
країнах Європи,
а й на інших
континентах.
Цим шляхом уже
пішли, зокрема
Азербайджан,
Болгарія, Греція,
Грузія, Італія,
Литва, Росія,
Угорщина,
Франція та деякі
інші країни.*

визначатися як для округу окремо, так і для всієї країни в цілому. Для визначення квоти у низці випадків доводиться проводити складні математичні розрахунки. Найпростіший спосіб визначення квоти полягає в поділі загального числа поданих у даному окрузі голосів на кількість мандатів, які підлягають розподілу. Цей спосіб був запропонований у 1855 році англійським ученим Т. Хером. Розподіл мандатів між партіями провадиться поділом отриманих ними голосів на квоту. За такою квотою обираються парламенти Австрії, Великобританії, Швеції, Швейцарії та інших країн.

Пропорційні виборчі системи можна класифікувати залежно від того, чи передбачають вони голосування лише за партійні списки чи допускають також голосування за окремих кандидатів. Розрізняють «зв'язані» списки, в яких черговість розташування кандидатів жорстко визначається партією, а виборець уповноважений проголосувати лише за список у цілому та «вільні» списки, коли виборець може виразити свої уподобання стосовно запропонованих партією кандидатур або доповнити список.

З урахуванням зазначених обставин виділяється кілька списків: австрійський (виборець не може віддати перевагу будь-якому кандидату та змінити черговість кандидатів, поданих партією), бельгійський (виборець має один голос, який може віддати або за список в цілому, або за конкретного кандидата, який входить до списку даної партії), швейцарський (виборець може проголосувати за список партії або за стільки кандидатів, скільки мандатів заміщується в окрузі). Особливим різновидом пропорційної системи є система голосу, що передається (Ірландія). Виборець має право визначити найкращого, на його думку, кандидата, а також тих кандидатів або кандидата, яким би він хотів передати свій голос у разі необрання першого кандидата.

Застосування пропорційної виборчої системи пов'язане з виникненням певних труднощів і проблем, особливо якщо в країні немає великої і впливової партії або блоку партій, котрі при цій виборчій системі здатні задовольнити стійку абсолютну більшість голосів. Така ситуація в сучасних умовах складається досить часто. З одного боку, в рамках пропорційної виборчої системи виборці голосують не стільки за конкретних кандидатів, скільки за партії

та блоки, і в крайньому разі – за кількох їх лідерів, які зазначені в бюлетенях для голосування. А з іншого – в результаті виборів найчастіше утворюється парламент, в якому жодна партія не має абсолютної більшості. У цьому разі для формування уряду вимагається створення міжпартійної коаліції, що, природно, породжує нестабільність і недовговічність такого уряду.

Прагнення знизити негативний ефект недоліків мажоритарної і пропорційної систем породжує і посилює, особливо в сучасних умовах, пошуки поєднання переваг тієї чи іншої системи шляхом їх гібридизації. Так з'явилися змішані виборчі системи, тенденція до запровадження яких намітилась не лише в країнах Європи, а й на інших континентах. Цим шляхом уже пішли, зокрема Азербайджан, Болгарія, Греція, Грузія, Італія, Литва, Росія, Угорщина, Франція та деякі інші країни.

Поняття «змішана виборча система» можна тлумачити у широкому і вузькому значенні. У першому значенні вона передбачає паралельне використання при формуванні представницького органу або його палати різних виборчих систем. У другому – передбачає схрещування елементів як пропорційної, так і мажоритарної систем. Знову ж-таки, існують два різновиди цієї системи. Перший ґрунтується на переважному використанні пропорційної системи. Її застосовують, наприклад, для формування складу парламенту Греції і називають посиленою пропорційною системою або пропорційною системою з премією для більшості. Тут відповідно до закону від 27 квітня 1989 року 228 депутатів обираються в територіальних округах, а 12 – у загальнонаціональному окрузі [5,225]. Другий різновид змішаної виборчої системи відзначається переважним використанням мажоритарної системи. Така система запроваджена, зокрема в Італії законом від 4 серпня 1993 року, в якому передбачено, що вибори до обох палат парламенту відбуваються із застосуванням правил і мажоритарної, і пропорційної систем [6,225].

Характеризуючи виборчі системи, слід звернути увагу на одну важливу проблему – запровадження загороджувального бар'єра з метою уникнення надто роздробленої партійно-фракційної структури парламенту і створення в ньому великих партійних фракцій.

Пропорційна система дає змогу найточніше репрезентувати громадську думку. Тому можна говорити, що вона справедливіша порівняно з іншими системами. Однак її застосування пов'язане з труднощами у формуванні уряду, яке відбувається в пошуках постійних компромісів і внутрішніх дискусій. Мажоритарна система дає можливість утворювати стабільну і згуртовану урядову більшість. Вона сприяє ефективній діяльності уряду і дає змогу виборцям в кінці терміну повноважень виборчого органу визначитися з оцінкою урядової політики.

Загороджувальний бар'єр – це встановлений законом мінімальний відсоток голосів виборців, який має зібрати конкретна партія або виборчий блок партій та інших об'єднань у масштабах всієї країни для того, щоб одержати доступ до парламенту і взяти участь у розподілі депутатських мандатів. Загороджувальний бар'єр вводить переважно при застосуванні пропорційної виборчої системи, хоча він можливий частково і при змішаній виборчій системі. Його висота неоднакова в різних країнах. Так, у Данії він становить 2 відсотки, у Болгарії, Італії, Угорщині та Швеції – 4, у Словаччині – 5, але для коаліції з 2–5 партій підвищується до 7 відсотків, у Росії – 7, у Туреччині – 10 відсотків [3,267].

Забезпечувати контроль за дотриманням принципів виборчої системи покликана судова влада. Існує дві моделі контролю за ходом проведення виборів та визначення результатів голосування. За першою моделлю питання виборів належать до юрисдикції звичайних судів. В одних країнах позови, що стосуються виборів, може розглядати лише Верховний Суд, в інших – усі судові інстанції. Друга модель передбачає розгляд цих питань органами конституційної юстиції. Так, у Чехії згідно із статтею 87 Конституції Конституційний суд ухвалює рішення відносно правильності обрання депутатів чи сенаторів, а також при виникненні сумнівів щодо втрати пасивного виборчого права і несумісності функцій депутата чи сенатора з передбаченими законом державними посадами [7].

Крім судового, існує також громадський контроль виборчого процесу: включення представників партій до виборчих комісій з правом дорадчого голосу, присутність представників партій та засобів масової інформації при підрахунку голосів, присутність на виборах міжнародних спостерігачів.

Підбиваючи підсумки аналізу сучасних виборчих систем країн Європи, можна дійти таких висновків:

1. При виборі оптимальної виборчої системи жодну з них не можна вважати завершеною і досконалою, кожна має свої позитивні і негативні елементи, однак вони можуть братися до уваги лише у зв'язку з особливостями державного устрою країни. Як відзначає професор В.М. Шаповал, «значення виборчих систем не треба абсолютизувати, і вони мають сприйматися як способи визна-

чення представництва, котре не може бути ідеальним хоча б з огляду на відмінності у голосуванні різних виборців» [8].

2. Виборча система має бути бездоганною з юридичної точки зору, стабільною і відповідати інтересам усього суспільства. Однак, як свідчить практика прийняття виборчого законодавства у деяких країнах, політичні партії, які мають більшість мандатів у представницькому органі, намагаються зберегти або створити таку виборчу систему, яка надавала б їм найбільші переваги. Для них найкращою є та система, яка гарантує їм максимум місць. Тому для того, щоб уникнути безпідставних або суб'єктивних змін до чинної в країні виборчої системи, бажано основні положення про неї закріпити в Конституції або, принаймні, у виборчому кодексі держави, як це зроблено в Білорусі [9].

3. Виборча система може вдосконалюватися лише за певними високими критеріями. Професор Страсбурзького університету Ж.-П. Жакке вважає, що такими критеріями є категорії «справедливість» і «ефективність», які виходять за рамки правових наук. Свою позицію він обстоює так. Пропорційна система дає змогу, на його думку, найточніше репрезентувати громадську думку. Тому можна говорити, що вона справедливіша порівняно з іншими системами. Однак її застосування пов'язане з труднощами у формуванні уряду, яке відбувається в пошуках постійних компромісів і внутрішніх дискусій. У цьому полягає недостатня ефективність цієї системи.

Мажоритарна система дає можливість утворювати стабільну і згуртовану урядову більшість. Вона сприяє ефективній діяльності уряду і дає змогу виборцям в кінці терміну повноважень виборчого органу визначитися з оцінкою урядової політики.

Однак занижене представництво, а в окремих випадках і відсутність представництва всіх політичних партій, породжує серйозні проблеми, зокрема усуває від участі у виробленні національної політики численних виборців, інтереси яких не представлені. Не інтегровані в систему нові політичні партії починають діяти поза даною системою і дотримуються лінії безвідповідальності поведінки, оскільки знають, що не будуть піддані випробуванню владою.

Отже, оптимальною, на думку Ж.-П. Жакке, є така виборча система, яка забезпечу-

вала б ефективність діяльності уряду, пропонуючи новим течіям громадської думки долучатися до сфери політики. Саме такий результат прагнуть одержати у Франції, коли закликають включити обмежену «дозу» пропорційного представництва у мажоритарну виборчу систему [10].

У цьому зв'язку доречно відзначити, що вимоги стосовно ефективності урядової діяльності досягаються також іншими, ніж виборча система, засобами, зокрема встановленням правил, які визначають від-

носини між виконавчою та законодавчою гілками влади. Отже, у вирішенні цієї проблеми не можна ігнорувати інституціональний підхід. «Сила державних інститутів, – пише американський політичний філософ Ф. Фукуяма, – загалом відіграє важливішу роль, ніж діапазон функцій держави». Ефективну керованість державою в сучасний період, на його думку, визначають: організаційна структура, характер політичної системи, легітимність, культура [11].

Література

1. Чиркин В.Е. Конституционное право зарубежных стран. – М.: Юрист, 1997. – С. 194.
2. Конституционное право. Учебник. Отв. ред. А.Е. Козлов. – М.: Из-во БЕК, 1996. – С. 260.
3. Енгибарян Р.В. Сравнительное конституционное право. Учебное пособие. – М.: Юрист, 2005. – С. 262.
4. Конституции государств Европы: В 3 т. Т. 1 / под общей ред. Л.А. Окунькова. – М.: Из-во НОРМА, 2001. – С. 22.
5. Петришин О. Пропорційна виборча система: історичний досвід запровадження // Вісник Центральної виборчої комісії. – 2006. – № 1(3). – С. 53–57.
6. Сравнительное конституционное право: Уч. пособие / отв. ред. В.Е. Чиркин. – М.: Междунар. отношения, 2002. – С. 225.
7. Конституции государств Европы: В 3 т. Т. 3. – М.: Из-во НОРМА, 2001. – С. 514.
8. Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2006 – С. 154.
9. Избирательный кодекс Республики Беларусь. – Минск.: Амалфея, 2007. – 200 с.
10. Ж.-П. Жакке. Конституционное право и политические институты. Учеб. пособие / Пер. с франц. – М.: Юрист, 2002. – С. 86–87.
11. Волошин О. Государство только начинается // Эксперт, 2006. – № 41(90). – С. 66–67.